

Kwoty i co dalej? Udział kobiet w życiu politycznym w Polsce

ANALIZA I ZALECENIA

RZECZNIK PRAW OBYWATELSKICH

Kwoty i co dalej? Udział kobiet w życiu politycznym w Polsce

Analiza i zalecenia

Warszawa 2020

BIULETYN RZECZNIKA PRAW OBYWATELSKICH 2020, nr 6
Zasada Równego Traktowania. Prawo i praktyka, nr 31

Kwoty i co dalej? Udział kobiet w życiu politycznym w Polsce. Analiza i zalecenia

Redakcja merytoryczna serii *Zasada Równego Traktowania. Prawo i Praktyka*:

dr hab. Adam Bodnar, prof. Uniwersytetu SWPS

Autorki (rozdział II, VI-VI):

Agata Szypulska

dr Aleksandra Szczerba

Autorka raportu z badań (rozdziały III-V):

dr Agnieszka Kwiatkowska, Uniwersytet SWPS

Komitet redakcyjny w Zespole ds. Równego Traktowania:

Magdalena Kuruś

dr Aleksandra Szczerba

Agata Szypulska

Wydawca:

Biuro Rzecznika Praw Obywatelskich

al. Solidarności 77, 00-090 Warszawa

www.rpo.gov.pl

Infolinia Obywatelska 800 676 676

Publikacja jest dostępna na licencji Creative Commons:

Uznanie autorstwa – na tych samych warunkach 3.0 Polska (CC BY-SA)

Warszawa 2020

ISSN 0860-7958

Projekt, opracowanie DTP:

OMIKRON Sp. z o.o.

Spis treści

I. Wprowadzenie	5
II. Równy udział kobiet i mężczyzn w życiu politycznym w świetle przepisów prawa polskiego, międzynarodowego i europejskiego	8
Prawo krajowe	8
Konstytucja RP	8
Kodeks wyborczy	9
Prawo międzynarodowe i europejskie	10
System ONZ	10
System Rady Europy	12
System Unii Europejskiej	13
III. Kobiety w wyborach do Sejmu RP i Senatu RP w 2019 r.	16
Kobiety na listach wyborczych w wyborach do Sejmu RP	16
Spełnianie wymogów wybranych mechanizmów kwotowych przez listy wyborcze w wyborach do Sejmu RP w 2019 r.	22
Kobiety na listach wyborczych w wyborach do Senatu RP	25
Udział kobiet wśród wygranych	26
Podsumowanie	33
IV. Kobiety w wyborach do Parlamentu Europejskiego w 2019 r.	35
Kobiety na listach wyborczych w wyborach do Parlamentu Europejskiego w 2019 r.	35
Spełnianie wymogów wybranych mechanizmów kwotowych przez listy wyborcze w wyborach do Parlamentu Europejskiego w 2019 r.	40
Kobiety wśród wygranych do Parlamentu Europejskiego	43
Podsumowanie	45
V. Postawy Polek i Polaków wobec wyborczych mechanizmów wyrównawczych	47
Przekonania o przyczynach ograniczonej obecności kobiet w polityce	48
Wiedza i preferencje wobec systemu kwotowego	51
Kryteria wyboru kandydata	57
Podsumowanie	60
VI. Zalecenia	61
Organy władzy publicznej	61
Partie polityczne	63
Organizacje społeczeństwa obywatelskiego	63

III. Kobiety w wyborach do Sejmu RP i Senatu RP w 2019 r.

Celem badania było uzyskanie pogłębionej wiedzy na temat realizacji biernego prawa wyborczego wśród kobiet w wyborach do Sejmu i Senatu RP, które odbyły się 13 października 2019 r. W ramach projektu zbadana została obecność kobiet na listach kandydatów, w tym ich liczba, oraz przyznane im pozycje w rozbiciu na komitety wyborcze i okręgi wyborcze, a także udział kobiet wśród wygranych.

Szczególny nacisk położony został na ewaluację funkcjonowania wprowadzonego w 2011 r. mechanizmu kwotowego 35% miejsc dla każdej płci na listach wyborczych w wyborach proporcjonalnych. Sprawdzone zostało, czy utrzymał się obserwowany od czasu wprowadzenia kwot trend wzrostowy odsetka kobiet w kolejnych kadencjach Sejmu, i czy aktywizacja kobiet przez system kwotowy znajduje również odzwierciedlenie – pomimo większościowego systemu wyborczego i braku zarezerwowanych miejsc dla kobiet – również w wyborach do Senatu. Wpływ systemu kwotowego został również przeanalizowany pod kątem realnych szans kobiet, definiowanych jako spełnianie przez listy wyborcze wymogów wybranych mechanizmów kwotowych.

Kobiety na listach wyborczych w wyborach do Sejmu RP

W wyborach do Sejmu RP 13.10.2019 r. komitety wystawiły 5111 kandydatów, w tym 2152 kobiet (42,10%) i 2959 mężczyzn (57,90%) (tabela 1). To zbliżony odsetek do poprzednich wyborów w 2015 r., gdy pośród 7858 kandydatów znalazło się 3328 (42,35%) kobiet. Zatem nawet znacznie mniejsza sumaryczna liczba kandydatów w wyborach z 2019 r., ze względu na fakt, że ponad trzy czwarte kandydatów startowało w ramach koalicji (choć większość tych koalicji miała nieformalny charakter, bez zawiązywania koalicyjnego komitetu wyborczego), nie wpłynęła na zmniejszenie odsetka kobiet na listach.

Większość komitetów wystawiła większy odsetek kandydatek niż wymagała ordynacja wyborcza. Wyjątek stanowią tu komitety małe (KW Prawica, KWW Mniejszość Niemiecka) – wystawiły one minimalny dopuszczalny przez prawo procent kobiet. Spośród komitetów ogólnopolskich najwięcej kandydatek wystawił Sojusz Lewicy Demokratycznej (46,6% kobiet), a najmniej – Prawo i Sprawiedliwość (39,0%) i Konfederacja (39,7%). Wśród komitetów lokalnych, najwięcej kobiet wystawił Komitet Wyborczy Akcja Zawiedzionych Emerytów Rencistów (46,2%) oraz KWW Koalicja Bezpartyjni i Samorządowcy (44,1%).

Tabela 1. Kobiety i mężczyźni na listach wyborczych do Sejmu RP (2019)

komitet wyborczy	kobiety	mężczyźni	% kobiet
KW Sojusz Lewicy Demokratycznej	424	486	46,59
KKW Koalicja Obywatelska PO .N IPL Zieloni	395	524	42,98
KW Polskie Stronnictwo Ludowe	379	536	41,42
KW Konfederacja Wolność i Niepodległość	349	531	39,66
KW Prawo i Sprawiedliwość	358	560	39,00
KW Akcja Zawiedzionych Emerytów Rencistów	24	28	46,15
KWW Koalicja Bezpartyjni i Samorządowcy	177	224	44,14
KW Skuteczni Piotra Liroya-Marca	30	44	40,54
KW Prawica	7	11	38,89
KWW Mniejszość Niemiecka	9	15	37,50
Ogółem	2152	2959	42,11

Źródło: Obliczenia własne na podstawie danych Państwowej Komisji Wyborczej (2019), na szarych polach komitety ogólnopolskie.

Duże różnice w odsetku kobiet-kandydatek wystąpiły między okręgami wyborczymi. Najwięcej kobiet znalazło się na listach w okręgu 32 z siedzibą w Katowicach (46,6%), prawie połowę kandydatek miały również listy z okręgów: 28 (Częstochowa) – 45,8%, 14 (Nowy Sącz) – 45,5%, 17 (Radom) – 45,3%. Najmniejszy odsetek kobiet kandydujących do Sejmu wystąpił na listach w podkarpackich okręgach numer 22 (Krosno) – 37,3% i 23 (Rzeszów) – 38,1%.

Tabela 2. Kobiety i mężczyźni na listach wyborczych do Sejmu RP w podziale na okręgi wyborcze

Okręg	kobiety	mężczyźni	% kobiet
32 Katowice	41	47	46,59
28 Częstochowa	38	45	45,78
14 Nowy Sącz	45	54	45,45
17 Radom	53	64	45,30
10 Piotrków Trybunalski	40	49	44,94
7 Chełm	61	76	44,53
19 Warszawa	89	110	44,72
27 Bielsko-Biała	39	50	43,82
11 Sieradz	62	80	43,66
2 Wałbrzych	41	53	43,62
25 Gdańsk	52	68	43,33
31 Katowice	50	66	43,10

Okręg	kobiety	mężczyźni	% kobiet
39 Poznań	43	57	43,00
1 Legnica	61	81	42,96
38 Piła	36	48	42,86
41 Szczecin	51	68	42,86
35 Olsztyn	44	59	42,72
30 Bielsko-Biała	43	58	42,57
8 Zielona Góra	51	69	42,50
24 Białystok	85	116	42,29
5 Toruń	62	85	42,18
37 Konin	43	60	41,75
36 Kalisz	48	67	41,74
29 Katowice	45	63	41,67
13 Kraków	77	108	41,62
15 Tarnów	37	52	41,57
18 Siedlce	68	96	41,46
33 Kielce	87	123	41,43
3 Wrocław	69	98	41,32
12 Kraków	33	47	41,25
6 Lublin	73	105	41,01
34 Elbląg	36	52	40,91
4 Bydgoszcz	56	81	40,88
16 Płock	49	71	40,83
26 Słupsk	57	83	40,71
9 Łódź	40	59	40,40
40 Koszalin	32	48	40,00
20 Warszawa	56	86	39,44
21 Opole	54	84	39,13
23 Rzeszów	64	104	38,10
22 Krosno	41	69	37,27

Źródło: Obliczenia własne na podstawie danych Państwowej Komisji Wyborczej (2019), op. cit.

Średnia pozycja kobiet w wyborach do Sejmu RP wyniosła 13,2 podczas gdy mężczyzn 11,3, co stanowi różnicę istotną statystycznie. Średnie pozycje kobiet i mężczyzn na listach wyborczych nie mają jednak decydującego znaczenia – **w każdym wyborach niemal całość mandatów uzyskują osoby zajmujące początkowe miejsca na liście wyborczej. Ze względu na tendencję wyborców do głosowania przede wszystkim na górne pozycje list, kluczowa jest obsada zwłaszcza wyborczych „jedynek”.** Stąd

też, zobrazowana w tabeli 3 tendencja do obsadzania kobiet na pozycjach „niebiorących”, czyli dających bliskie zero szanse zdobycia mandatu – największy odsetek kobiet przypada na środek list wyborczych. Z kolei na pozycjach dających największą szansę sukcesu wyborczego kobiet jest znacznie mniej. Stanowią one niecałą 1/5 kandydatów (19,7%) na pierwszych miejscach list wyborczych i nieco ponad 1/4 na miejscach drugich (26,5%).

Tabela 3. Odsetek kobiet na kolejnych miejscach na listach wyborczych w wyborach do Sejmu RP w 2019 r.

Pozycja na liście	kobiety	mężczyźni	% kobiet
1	46	188	19,66
2	62	172	26,50
3	87	147	37,18
4	73	160	31,33
5	78	156	33,33
6	91	143	38,89
7	100	134	42,74
8	97	137	41,45
9	105	129	44,87
10	66	168	28,21
11	123	109	53,02
12	113	118	48,92
13	106	123	46,29
14	116	110	51,33
15	99	121	45,00
16	102	114	47,22
17	96	102	48,48
18	99	93	51,56
19	79	70	53,02
20	63	81	43,75
21	65	53	55,08
22	59	58	50,43
23	50	60	45,45
24	36	68	34,62
25	27	22	55,10
26	26	22	54,17
27	30	15	66,67
28	12	30	28,57

Pozycja na liście	kobiety	mężczyźni	% kobiet
29	14	7	66,67
30	10	11	47,62
31	4	7	36,36
32	5	5	50,00
33	2	3	40,00
34	2	3	40,00
35	2	3	40,00
36	1	4	20,00
37	2	3	40,00
38	1	4	20,00
39	2	3	40,00
40	1	3	25,00

Źródło: Obliczenia własne na podstawie danych Państwowej Komisji Wyborczej (2019), op. cit.

W rozbiu na komitety wyborcze, najkorzystniej z punktu widzenia obsady pierwszych miejsc na listach wyborczych prezentowały się listy Sojuszu Lewicy Demokratycznej oraz Koalicji Obywatelskiej (tabela 4). Oba komitety dały kobietom po 14 z 41 pierwszych list (34,15%). Dodatkowo z list SLD startowało 15 (36,6%) kobiet z „dwójek” i 21 (51,2%) z „trójek”. Koalicja Obywatelska przyznała kobietom 13 (31,7%) miejsc drugich i 24 (58,5%) miejsca trzecie. Z drugiej strony – najmniejsze szanse wyborcze ze względu na miejsce na liście miały kobiety startujące z list Konfederacji. Tylko dwie kobiety (4,9%) startowały z list tego komitetu z pierwszego miejsca, pięć kobiet (12,2%) z drugiego, a 8 (19,5%) z trzeciego. Raczej małe szanse miały również kandydatki PSL (17,1% „jedynek”, 22% „dwójek”, 39% „trójek”) i PiS (19,5% pierwszych miejsc, 26,8% drugich i 19,5% trzecich).

Tabela 4. Odsetek kobiet na kolejnych miejscach na listach wyborczych w podziale na komitety wyborcze

Poz.	KO	KWiN	PSL	PiS	SLD	AZER	P	SPL-M	KBiS	MN
1	34,15	4,88	17,07	19,51	34,15	0,00	0,00	0,00	5,26	0,00
2	31,71	12,20	21,95	26,83	36,59	0,00	0,00	20,00	36,84	100,00
3	58,54	19,51	39,02	19,51	51,22	33,33	0,00	20,00	42,11	0,00
4	34,15	24,39	31,71	27,50	39,02	33,33	100,00	40,00	26,32	0,00
5	46,34	21,95	21,95	34,15	39,02	100,00	0,00	0,00	36,84	100,00
6	29,27	29,27	39,02	19,51	56,10	100,00	100,00	60,00	68,42	0,00
7	26,83	75,61	41,46	31,71	46,34	33,33	0,00	60,00	26,32	0,00
8	29,27	36,59	41,46	31,71	58,54	66,67	100,00	80,00	42,11	100,00

Poz.	KO	KWiN	PSL	PiS	SLD	AZER	P	SPL-M	KBiS	MN
9	36,59	53,66	39,02	31,71	60,98	66,67	0,00	40,00	52,63	0,00
10	19,51	43,90	24,39	12,20	39,02	33,33	100,00	20,00	31,58	0,00
11	39,02	45,00	51,22	56,10	70,73	66,67	0,00	100,00	47,37	100,00
12	39,02	35,00	78,05	43,90	46,34	33,33	100,00	50,00	55,56	0,00
13	60,98	35,90	48,78	34,15	51,22	33,33	0,00	33,33	50,00	100,00
14	48,78	56,76	53,66	51,22	39,02	0,00	100,00	100,00	66,67	0,00
15	50,00	48,65	35,00	42,50	40,00	100,00	100,00	33,33	56,25	100,00
16	45,00	51,35	50,00	42,50	41,03	50,00	0,00	50,00	71,43	0,00
17	52,78	41,18	55,56	52,78	44,44	100,00	0,00	0,00	35,71	100,00
18	50,00	64,52	52,78	54,29	48,57	50,00	0,00	50,00	30,77	0,00
19	62,96	46,15	40,74	70,37	55,56	0,00	-	0,00	36,36	100,00
20	48,15	40,00	38,46	44,44	50,00	0,00	-	-	45,45	0,00
21	68,18	55,00	50,00	59,09	45,45	-	-	-	55,56	0,00
22	45,45	50,00	61,90	54,55	40,91	-	-	-	55,56	0,00
23	52,38	41,18	35,00	61,90	38,10	-	-	-	33,33	100,00
24	42,86	50,00	35,00	28,57	17,65	-	-	-	37,50	0,00
25	33,33	66,67	33,33	66,67	75,00	-	-	-	60,00	-
26	62,50	22,22	44,44	88,89	37,50	-	-	-	80,00	-
27	62,50	62,50	50,00	75,00	87,50	-	-	-	60,00	-
28	25,00	28,57	37,50	25,00	37,50	-	-	-	0,00	-
29	75,00	33,33	75,00	75,00	75,00	-	-	-	50,00	-
30	50,00	66,67	50,00	25,00	25,00	-	-	-	100,00	-
31	50,00	50,00	0,00	50,00	0,00	-	-	-	100,00	-
32	50,00	50,00	50,00	50,00	100,00	-	-	-	0,00	-
33	0,00	0,00	100,00	100,00	0,00	-	-	-	-	-
34	100,00	0,00	0,00	0,00	100,00	-	-	-	-	-
35	0,00	0,00	0,00	100,00	100,00	-	-	-	-	-
36	0,00	0,00	0,00	100,00	0,00	-	-	-	-	-
37	100,00	0,00	100,00	0,00	0,00	-	-	-	-	-
38	100,00	0,00	0,00	0,00	0,00	-	-	-	-	-
39	0,00	100,00	0,00	0,00	100,00	-	-	-	-	-
40	100,00	0,00	-	0,00	0,00	-	-	-	-	-

Źródło: Obliczenia własne na podstawie danych Państwowej Komisji Wyborczej (2019), op. cit.; na szarych polach komitety ogólnopolskie.

Spełnianie wymogów wybranych mechanizmów kwotowych przez listy wyborcze w wyborach do Sejmu RP w 2019 r.

Kolejnym elementem badania było sprawdzenie, na ile listy w wyborach do Sejmu spełniały wymagania różnych systemów kwotowych. Zagadnienie to jest istotne w związku z możliwymi modyfikacjami systemu kwotowego obowiązującego obecnie w Polsce w wyborach do Sejmu, Parlamentu Europejskiego i części organów stanowiących wybieranych w wyborach samorządowych.

Pod pojęciem systemu kwotowego najczęściej rozumie się mechanizm stosowany w procesie rekrutacji członków danego organu kolegialnego, który nakłada na ten proces specyficzne warunki w odniesieniu do składu organu pod kątem istotnych zmiennych. Podstawowym celem stosowania systemów kwotowych jest dążenie do zwiększenia partycypacji pewnej grupy wyróżnionej ze względu na cechy przypisane bądź osiągnęte, która dotąd była niedoreprezentowana w określonej sferze życia społecznego. W polskim dyskursie publicznym najczęściej dyskutowanym zastosowaniem systemu kwotowego jest mechanizm zwiększający udział kobiet na listach wyborczych w wyborach powszechnych.

Istnieje **szereg klasyfikacji systemów kwotowych**, przy czym zazwyczaj brane są pod uwagę dwa główne kryteria:

- 1) forma prawna** – to czy, system kwotowy ma mieć charakter dobrowolny (jak np. wewnętrzne ustalenia co do tworzenia list przyjęte w ramach partii), czy obligatoryjny (a więc funkcjonowanie normy prawa powszechnie obowiązującego, np. w konstytucji, ustawie o partiach politycznych, ordynacji wyborczej); w przypadku systemu obligatoryjnego normie powinny towarzyszyć sankcje za jej niewykonanie, najczęściej o charakterze pieniężnym (grzywny, utrata części lub całości dotacji państwowej dla partii), wyborczym (odmowa rejestracji listy kandydatów lub komitetu wyborczego) czy braku przyznania mandatów (w przypadku systemu kwotowego funkcjonującego na poziomie zgromadzenia),
- 2) etap zastosowania** – poza najczęstszym przypadkiem, jakim jest zastosowanie mechanizmu kwotowego na poziomie list wyborczych, może on również występować na poziomie zgłaszanych kandydatów (w przypadku prawyborów lub innej metody oddolnego ustalania list wyborczych w partii) lub na poziomie wybranego zgromadzenia (mandaty wynikowe).

Wprowadzony w Polsce mechanizm kwotowy uniemożliwia rejestrację listy bez spełnienia wymogu 35% miejsc dla każdej z płci. W dalszej analizie uwzględniono trzy dodatkowe rodzaje systemów kwotowych, określające kolejno liczbę kandydatów na początku listy w zależności od płci, proporcję obu płci oraz metodę usytuowania kandydatów:

- 1) system sufitowy** – określający, ile kobiet powinno się znaleźć na kilku najwyższych miejscach na liście, jednak bez dokładnego wskazania, które miejsca powinny zajmować; w dalszej analizie uwzględniono najpopularniejszą wersję tego systemu,

a więc taką, która wymaga, by na pierwszych trzech miejscach listy znajdowała się przynajmniej jedna kobieta,

- 2) **parytet** – szczególna forma systemu kwotowego, która „denotuje jedynie taki poziom udziału danej grupy w owej strukturze, który jest adekwatny do jej udziału wśród ogółu populacji”³⁶. Tak więc w przypadku kobiet poprawne jest stosowanie go wyłącznie jako formy systemu kwotowego, określającej udział kobiet na około 50% (ze względu na to, że obecnie część list ma nieparzystą liczbę pozycji, w analizie jako spełniające wymóg parytetu traktowaliśmy listy z maksymalną różnicą jednego miejsca między płciami),
- 3) **system suwakowy** – naprzemienne umieszczanie na liście kobiet i mężczyzn.

Spełnianie wymogów tych trzech systemów przez listy wyborcze do Sejmu w 2019 r. obrazuje tabela 5³⁷.

Tabela 5. Spełnianie przez listy wyborcze w wyborach do Sejmu RP w 2019 r. wymogów wybranych systemów kwotowych

komitet wyborczy	liczba list ogółem	% list z kobietą w pierwszej trójce	% list z paryte-tem	% list z suwa-kiem
KKW Koalicja Obywatelska PO .N IPL Zieloni	41	92,68	12,20	0,00
KW Sojusz Lewicy Demokratycznej	41	85,37	43,90	2,44
KW Polskie Stronnictwo Ludowe	41	63,41	7,32	0,00
KW Prawo i Sprawiedliwość	41	53,66	4,88	0,00
KW Konfederacja Wolność i Niepodległość	41	31,71	14,63	0,00
KW Akcja Zawiedzionych Emerytów Rencistów	3	33,33	66,67	0,00
KW Prawica	1	0,00	0,00	0,00
KW Skuteczni Piotra Liroya-Marca	5	40,00	0,00	0,00
KWW Koalicja Bezpartyjni i Samorządowcy	19	73,68	26,32	0,00
KWW Mniejszość Niemiecka	1	100,00	0,00	0,00
Ogółem	234	64,96	17,52	0,43

Źródło: Obliczenia własne na podstawie danych Państwowej Komisji Wyborczej (2019), op. cit.

³⁶ Wawrowski Ł., *Polityka równych szans. Instytucjonalne mechanizmy zwiększania partycypacji kobiet w strukturach politycznych na przykładzie państw Unii Europejskiej*, Toruń: Wydawnictwo Adam Marszałek 2007, s. 588.

³⁷ Podobne analizy dotyczące wyborów do Parlamentu Europejskiego 2019 r. zob. tabela 20.

Spośród zarejestrowanych przez komitety wyborcze 234 list kandydatów większość (65%) spełniała najprostsze, ale istotne z punktu szans wyborczych kobiet, z uwzględnionych wyżej kryteriów – przynajmniej jedną kandydatkę na pierwszych trzech miejscach na liście. Najkorzystniej z punktu widzenia tego kryterium wypadły listy Koalicji Obywatelskiej (92,7% list spełniało warunek) i Sojuszu Lewicy Demokratycznej (85,4%). Nieco słabiej warunek ten spełniany był w przypadku list PSL (63,4%) i PiS (53,7%). Najmniej kobiet na początkowych miejscach listy wystawiła Konfederacja – tylko na niecałej 1/3 list (31,7%) w pierwszej trójce znalazła się kobieta. Wśród komitetów lokalnych największy odsetek list z kobietą w pierwszej trójce zarejestrowali Bezparyjni i Samorządowcy (73,7%).

Tabela 6. Lista KW SLD (okręg nr 8) – jedyna lista z systemem suwakowym w wyborach do Sejmu w 2019 r.

Pozycja	Nazwisko i imiona	Liczba głosów	Procent głosów	Mandat
1	KUCHARSKA-DZIEDZIC Anita Agnieszka	30 581	6,98%	tak
2	WONTOR Bogusław Tadeusz	18 950	4,33%	tak
3	RUSZKOWSKA Adrianna	2 223	0,51%	nie
4	STOJANOWSKI Artur	1 956	0,45%	nie
5	GARGUL Anna	1 034	0,24%	nie
6	STARSZAK Wojciech Kazimierz	284	0,06%	nie
7	OCH Ewa Maria	1 452	0,33%	nie
8	ŁYSIAK Bernard Krzysztof	776	0,18%	nie
9	BUZAREWICZ-KOWAL Irena	847	0,19%	nie
10	HAŁABURA Damian Karol	840	0,19%	nie
11	RAKSA Iwona Marzena	428	0,10%	nie
12	WŁODEK Waldemar Jacek	528	0,12%	nie
13	BAK Monika	1 320	0,30%	nie
14	ROŻEK Eugeniusz	502	0,11%	nie
15	SZKUDLAREK Julita Monika	1 013	0,23%	nie
16	WALCZAK Tomasz	862	0,20%	nie
17	ŻEGILEWICZ – ZAWADZKA Katarzyna Magdalena	395	0,09%	nie
18	WITA Paweł	645	0,15%	nie
19	KOAJDA Natalia Roksana	221	0,05%	nie
20	SOKOŁOWSKI Leszek	688	0,16%	nie
21	GRANDE Julieta	486	0,11%	nie
22	WIŚNIEWSKI Waclaw Andrzej	241	0,06%	nie
23	DRUBKOWSKA Monika	787	0,18%	nie
24	SZMYTKOWSKI Michał Paweł	1 282	0,29%	nie

Źródło: Dane Państwowej Komisji Wyborczej (2019). Wyniki wyborów do Sejmu, op. cit.

Parytet płci, definiowany w przypadku list wyborczych jako jednakowa liczba kandydatów obu płci, albo różniąca się nie więcej niż o jeden (ze względu na to, że nie wszystkie listy miały parzystą liczbą kandydatów), był znacznie rzadszym zjawiskiem. Najczęściej zastosowany został przy konstrukcji list Sojuszu Lewicy Demokratycznej – na niecałej połowie list (43,9%), a spośród komitetów lokalnych – na listach Akcji Zawieszonych Emerytów Rencistów (66,7%). Pozostałe komitety ogólnopolskie zastosowały ten mechanizm w niewielkim stopniu: wystąpił na 6 listach Konfederacji, 5 listach Koalicji Obywatelskiej, 3 listach PSL i 2 listach Prawa i Sprawiedliwości.

Ostatnim analizowanym **mechanizmem, uznawanym za najskuteczniejszy jeśli chodzi o zapewnienie reprezentacji kobiet odpowiadającej ich udziałowi w populacji, jest mechanizm suwakowy**, łączący w sobie parytet z równościową metodą lokowania kandydatów na liście. Jednocześnie jest to mechanizm najrzadziej stosowany (w wyborach w 2019 r. tylko 0,4% list wyborczych). Naprzemienne pozycje dla kandydatów obu płci (uwzględniając zarówno sytuację z wszystkimi miejscami nieparzystymi dla kobiet, jak i z wszystkimi parzystymi) pojawiły się wyłącznie na jednej liście Sojuszu Lewicy Demokratycznej ze wszystkich 234 list: była to lista w okręgu nr 8 (Zielona Góra). Trzeba jednak dodać, że w niektórych przypadkach braku systemu suwakowego to kobiety są uprzywilejowane: przykładowo, na poznańskiej liście SLD kobiety kandydowały z pierwszego, drugiego i trzeciego miejsca (dwie z nich uzyskały mandaty).

Kobiety na listach wyborczych w wyborach do Senatu RP

W wyborach do Senatu, przy ordynacji jednomandatowej, szanse kobiet są znacznie mniejsze niż mężczyzn już na etapie wystawiania kandydatów. Ze względu na to, że komitetowi wyborczemu najbardziej opłaca się wystawić tylko jednego kandydata w okręgu (ponieważ każdy kolejny przedstawiciel zabierałby mu głosy zamiast dodawać głosów liście, jak w przypadku wyborów sejmowych) liczba kandydatów wystawianych przez dany komitet jest wielokrotnie mniejsza w porównaniu do wyborów do Sejmu, a do kandydowania wybierani są przede wszystkim mężczyźni. Ta liczba miejsc w 2019 r. dodatkowo zmniejszyła się ze względu na pakt zawarty przez partie opozycyjne, które zdecydowały się nie konkurować między sobą i zgodzić się na wspólnego kandydata w każdym okręgu (i w większości okręgów udało się tę umowę zrealizować).

W wyborach do Senatu w 2019 r. kandydowało 45 kobiet i 233 mężczyzn – kobiety stanowiły więc zaledwie 16,2% kandydatów. Stanowi to i tak 18-procentowy wzrost w porównaniu z wyborami w 2015 r., w których kandydowało 13,7% kobiet.

Największy odsetek kobiet wśród kandydatów miały, podobnie jak w przypadku wyborów do Sejmu, Sojusz Lewicy Demokratycznej (28,6%) i Koalicja Obywatelska (24,7%). Najmniej – Koalicja Bezpartyjni i Samorządowcy (0%) i Polskie Stronnictwo Ludowe (6,3%). Sprawilo to, że w 63 okręgach wyborczych ze 100 nie kandydowała żadna kobieta, a obywatele wybierać mogli wyłącznie spośród mężczyzn. Dla porównania –

tylko w jednym okręgu wyborczym nie startował żaden mężczyzna (był to okręg nr 54 z siedzibą komisji w Rzeszowie, w którym kandydowały trzy kobiety).

Tabela 7. Odsetek kobiet wśród kandydatów do Senatu w 2019 r.

komitet wyborczy	kobiety	mężczyźni	% kobiet
KKW Koalicja Obywatelska PO .N IPL Zieloni	18	55	24,66
KW Sojusz Lewicy Demokratycznej	2	5	28,57
KW Polskie Stronnictwo Ludowe	1	15	6,25
KW Prawo i Sprawiedliwość	14	85	14,14
KW Konfederacja Wolność i Niepodległość	1	6	14,29
KWW Koalicja Bezpartyjni i Samorządowcy	0	14	0,00
KWW Przywrócić Prawo	1	6	14,29
Pozostałe komitety	8	47	14,55

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych Państwowej Komisji Wyborczej (2019), op. cit.; kategoria „pozostałe komitety” obejmuje wszystkie komitety, które w wyborach do Senatu wystawiły poniżej 5 kandydatów.

Udział kobiet wśród wygranych

Spośród 2152 kobiet kandydujących do Sejmu, mandat uzyskało 132 (6,1%). Z kolei na 2959 startujących mężczyzn, posłami zostało 328 (11,1%). Wskaźniki te określają wskaźnik sukcesu wyborczego lub inaczej – szans wyborczych. Różnica między odsetkiem wygranych kobiet i mężczyzn jest w największej mierze konsekwencją tego, że kobiety częściej dostają miejsca wyborcze z nikłą szansą wygranej, co wykazane zostało w pierwszej części analizy. W wyborach do Sejmu w 2015 r. mandaty uzyskało 3,8% kobiet i 7,4% mężczyzn. Zaobserwowany w 2019 r. wzrost szans wyborczych dla obu płci wynika z mniejszej liczby startujących kandydatów (5111 w porównaniu z 7858), a to z kolei – z koalicyjnego (formalnie bądź nieoficjalnie) charakteru połowy list wyborczych. Zatem, proporcja szans wyborczych kobiet i mężczyzn pozostała niemal bez zmian w porównaniu z wyborami parlamentarnymi w 2015 r. – **kobiety nadal miały prawie o połowę mniejsze szanse zdobycia mandatu w porównaniu z mężczyznami.**

Z drugiej strony, do Sejmu w 2019 r. dostały się 132 kobiety, a więc o 7 kobiet więcej niż w poprzednich wyborach, co stanowi najlepszy wynik po transformacji (tabela 8). Podobnie, najwyższy odsetek kobiet uzyskał mandaty senatorskie – 24 kobiety (w porównaniu do 76 mężczyzn). W przypadku Sejmu trend wzrostowy udziału kobiet po wprowadzeniu systemu kwotowego został zachowany, chociaż różnica między wyborami 2015 r. a 2019 r. jest mniejsza niż w przypadku poprzedniej pary wyborów. Mogliśmy jednak zauważyć coraz większą aktywizację polityczną kobiet oraz ich widzialność w mediach w politycznych rolach, również w tych najważniejszych (szefowa partii, marszałkini Sejmu, kandydatka na premiera dużego komitetu). Możemy sądzić, że częścią

tej aktywizacji jest wzrost odsetka kobiet wśród kandydatów (o 18%) oraz wśród wygranych (o 100%) do Senatu, pomimo braku kwot w wyborach w systemie wyborczym większościowym.

Tabela 8. Udział kobiet w składzie Sejmu i Senatu RP (w proc.)

Kadencja	1989–1991	1991–1993	1993–1997	1997–2001	2001–2005	2005–2007	2007–2011	2011–2015	2015–2019	2019–2023
Sejm	13.5	9.6	13.0	13.0	20.2	20.4	20.4	23.9	27.2	28.7
Senat	6	8	13	12	23	13	8	13	12	24

Źródło: Opracowanie własne na podstawie opracowania Kancelarii Senatu (2019). Udział kobiet w życiu publicznym – Polska na tle innych krajów. Opinie i ekspertyzy, dostępne pod adresem: https://www.senat.gov.pl/gfx/senat/pl/senatekspertyzy/5329/plik/oe-277_internet.pdf oraz danych Państwowej Komisji Wyborczej (2019), op. cit., dane na początek kadencji; szarym kolorem oznaczono kadencje Sejmu po wprowadzeniu systemu kwotowego.

W przypadku wyborów do Sejmu odsetek kobiet, które uzyskały mandaty w stosunku do ogółu kobiet startujących różni się w zależności od komitetu wyborczego, przede wszystkim ze względu na zróżnicowane poparcie, jakie uzyskały komitety, oraz to, że w części komitetów (SLD, KO), dostały one więcej miejsc mandatowych na początku list wyborczych. Szanse wyborcze kobiet i mężczyzn były najbardziej wyrównane w przypadku list SLD, czyli komitetu wyborczego koalicji lewicy, który wystawił największy odsetek kandydatek (46,6%) wśród startujących partii, jak i przyznał im stosunkowo dużo miejsc na początkach list. Wśród kobiet, które startowały z list SLD, wskaźnik sukcesu wyniósł 4,95 (mandat dostało 21 kobiet na 424 startujące) podczas gdy wśród mężczyzn – 5,76 (28 mężczyzn na 486 startujących). Wyrównane szanse przełożyły się na zbliżoną liczbę mandatów uzyskaną przez kobiety i mężczyzn – kobiety objęły 42,9% mandatów zdobytych przez komitet. Również w przypadku Koalicji Obywatelskiej szanse wyborcze kobiet (12,7%) były niewiele mniejsze od szans mężczyzn (16,0%). Wśród wygranych w wyborach do Sejmu z list koalicji znalazło się 50 kobiet (37,3%) i 84 mężczyzn, podczas gdy odsetek kobiet na listach kandydatów wyniósł 43,0%.

Mniejsze szanse wyborcze w porównaniu do mężczyzn miały kobiety startujące z list pozostałych komitetów. W przypadku Prawa i Sprawiedliwości, wskaźnik sukcesu mężczyzn (32%) był dwa razy większy niż kobiet (15,6%). Mandaty tej partii uzyskało 56 kobiet z 358 startujących i 179 mężczyzn spośród 560 startujących. Odsetek kobiet wśród posłów tej partii wyniósł 23,8%, podczas gdy na listach wyborczych stanowiły one 39% kandydatów. Polskie stronnictwo Ludowe wystawiło 379 kandydatek, z których 5 uzyskało mandaty (1,3%) i 536 mężczyzn, z których do Sejmu dostało się 25 (4,7%). Wskaźnik sukcesu mężczyzn był zatem 3,5-krotnie wyższy, przez co kobiety stanowią obecnie

tylko 16,7% posłów partii, podczas gdy na listach wyborczych było ich 41,4%. Z kolei Konfederacja (11 mandatów) i Mniejszość Niemiecka (1 mandat) nie wprowadziły do Sejmu żadnej posłanki.

Tabela 9. Szanse wyborcze kobiet i mężczyzn w wyborach do Sejmu RP w 2019 r.

Komitet	kobiety			mężczyźni			Odsetek kobiet wśród posłów komitetu	Odsetek kobiet na listach
	bez mandatu	z mandatem	% mandatów wśród kobiet	bez mandatu	z mandatem	% mandatów wśród mężczyzn		
PiS	302	56	15,64	381	179	31,96	23,83	39
KO	345	50	12,66	440	84	16,03	37,31	42,98
SLD	403	21	4,95	458	28	5,76	42,86	46,59
PSL	374	5	1,32	511	25	4,66	16,67	41,42
KWiN	349	0	0	520	11	2,07	0	39,66
AZEIR	24	0	0	28	0	0	-	46,15
BS	177	0	0	224	0	0	-	44,14
LIROY	30	0	0	44	0	0	-	40,54
MN	9	0	0	14	1	6,67	0	37,5
P	7	0	0	11	0	0	-	38,89
Ogółem	2020	132	6,1	2631	328	11,1	28,7	42,1

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych Państwowej Komisji Wyborczej (2019), op. cit.

W wyborach do Senatu, największe szanse wyborcze ogółem miały kandydatki komitetu KO: spośród 18 kandydujących kobiet mandat uzyskało 5 (72,2%), podczas gdy spośród 55 kandydujących mężczyzn senatorami zostało 30 (54,6%). Kobiety w obecnej kadencji stanowią 30,2% senatorów KO. Z list lewicy, startującej jako SLD, startowały dwie kobiety, z których jedna uzyskała mandat (50,0%); posłem został również jeden z pięciu kandydujących mężczyzn (20%). Z kolei PSL wystawiło do Senatu tylko jedną kobietę (bez mandatu) i 15 mężczyzn (trzech uzyskało mandat). Sumarycznie, spośród kandydatów bloku opozycji oficjalnie startujących z komitetów KO, SLD i PSL, z 21 kandydujących kobiet mandat uzyskało 14 (66,7%), podczas gdy spośród 75 kandydujących mężczyzn senatorami zostało 41 (45,3%).

Szansę sukcesu kobiet w wyborach do Senatu były większe również w przypadku kandydatów Prawa i Sprawiedliwości. Z komitetu tego kandydowało 15 kobiet, a 9 z nich zostało senatorkami (64,3%) oraz 85 mężczyzn – z nich 39 zostało senatorami (45,9%). Odsetek kobiet wśród senatorów PiS jest niższy niż w bloku opozycyjnym ogółem i wynosi 18,8%.

Na podstawie tych wyników można zauważyć pewną prawidłowość. **Ze względu na ordynację większościową i będące konsekwencją tego systemu wystawianie przez komitety tylko jednego kandydata w danym okręgu, mniej miejsc przypada kobietom. Ich mniejszy udział wśród kandydatów, w połączeniu z wyższym wskaźnikiem sukcesu, świadczy o tym, że jeżeli już wystawiana jest kobieta jako kandydatka do Senatu, to musi być to osoba ze znacznie większym poparciem społecznym niż wymagane jest od mężczyzn startujących w innych okręgach.**

Tabela 10. Szanse wyborcze kobiet i mężczyzn w wyborach do Senatu RP w 2019 r.

komitet	kobiety			mężczyźni			% kobiet wśród kandydatów	% kobiet wśród senatorów
	bez mandatu	z mandatem	% mandatów wśród kobiet	bez mandatu	z mandatem	% mandatów wśród mężczyzn		
KO	5	13	72,22	25	30	54,55	24,66	30,23
SLD	1	1	50	4	1	20	28,57	50
PSL	1	0	0	12	3	20	6,25	0
PiS	5	9	64,29	46	39	45,88	14,14	18,75
Ogółem	21	24	53,33	157	76	32,62	16,19	24

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych Państwowej Komisji Wyborczej (2019), op. cit.

Szanse na wygraną w wyborach do Sejmu bardzo silnie zależą od miejsca na liście wyborczej. W wyborach w 2019 r. z „jedynek” obsadzono aż 33,9% mandatów; z pierwszych trzech pozycji – 64,3% mandatów, a z pierwszej piątki – 80,6% (tabela 11). Spośród obecnych w Sejmie IX kadencji 132 posłanek, 109 (a więc 82,6%) kandydowało z pierwszych pięciu pozycji na liście. Z dalszych miejsc na listach wyborczych szanse na uzyskanie mandatu są zatem znikome. Dla komitetów z mniejszym i w miarę równomiernie rozłożonym między okręgi poparciem, poza niewielkimi wyjątkami, szanse na mandat dają tylko pierwsze miejsca na liście. Stąd też **na pierwszych pozycjach – szczególnie na dwóch pierwszych – udział kobiet jest znacznie niższy, ponieważ miejsca te przyznawane są w pierwszej kolejności najbardziej znanym aktywistom partyjnym, którymi są w przeważającej mierze mężczyźni.**

W wyborach do Sejmu w 2019 r. odsetek kobiet na pierwszych miejscach list wyborczych wyniósł niecałe 20 procent, na drugich – 26,5%. Z kolei, uwzględniając tylko partie, które zdobyły reprezentację parlamentarną, współczynnik sukcesu kobiet z „jedynek” (84,4%) był wyższy niż dla mężczyzn (73,1%), podobna sytuacja miała również miejsce w przypadku drugich, trzecich i czwartych miejsc na listach wyborczych. Jest to zbliżona sytuacja do opisanej wyżej w przypadku wyborów do Senatu

– na „najcenniejszych” politycznie miejscach, przynoszących największe szanse na mandat, jeżeli wystawiana jest kobieta, to zazwyczaj ciesząca się większym poparciem niż mężczyźni. Jeżeli uwzględnimy wszystkie partie, również te, które nie uzyskały mandatów w wyborach, różnice te jeszcze się pogłębiają – ze względu na fakt, że odsetek kobiet wśród kandydatów w mniejszych partiach jest niższy.

Tabela 11. Szanse wyborcze kobiet i mężczyzn w wyborach do Sejmu RP w 2019 r. w rozbiciu na miejsca na listach wyborczych – tylko partie wygrane (KO, KWiN, PSL, PiS, SLD)

Pozycja na liście	Odsetek mandatów obsadzony z tego miejsca	Liczba kobiet z mandatem z tej pozycji	% kobiet na liście na tej pozycji	Współczynnik sukcesu	
				kobiety	mężczyźni
1	33,91	38	19,66	84,44	73,13
2	17,83	26	26,5	49,06	36,84
3	12,61	23	37,18	29,87	27,34
4	10,43	16	31,33	25	22,86
5	5,87	6	33,33	8,96	15,22
6	5	3	38,89	4,23	14,93
7	3,48	7	42,74	7,69	7,89
8	2,17	2	41,45	2,47	6,45
9	1,09	1	44,87	1,1	3,51
10	1,96	2	28,21	3,51	4,73
11	0,43	0	53,02	0	2,06
12	0,43	0	48,92	0	1,9
13	0,43	2	46,29	2,13	0
14	0,43	0	51,33	0	1,98
15	0,22	0	45	0	0,89
16	0,43	0	47,22	0	1,89
17	0	0	48,48	0	0
18	0	0	51,56	0	0
19	0	0	53,02	0	0
20	0,65	0	43,75	0	4,11
21	0,22	1	55,08	1,67	0
22	0	0	50,43	0	0
23	0	0	45,45	0	0
24	0,87	2	34,62	6,06	3,23

Pozycja na liście	Odsetek mandatów obsadzony z tego miejsca	Liczba kobiet z mandatem z tej pozycji	% kobiet na liście na tej pozycji	Współczynnik sukcesu	
				kobiety	mężczyźni
25	0	0	55,1	0	0
26	0	0	54,17	0	0
27	0	0	66,67	0	0
28	0,65	2	28,57	16,67	3,7
29	0	0	66,67	0	0
30	0,43	0	47,62	0	18,18
31	0	0	36,36	0	0
32	0,22	0	50	0	25
33	0	0	40	0	0
34	0	0	40	0	0
35	0	0	40	0	0
36	0	0	20	0	0
37	0	0	40	0	0
38	0	0	20	0	0
39	0	0	40	0	0
40	0,22	1	25	100	0

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych Państwowej Komisji Wyborczej (2019), op. cit. Współczynnik sukcesu obliczany jest jako odsetek osób danej płci, które zdobyły mandat z danego miejsca na liście, w stosunku do ogółu osób tej płci kandydujących z tej pozycji na listach wyborczych.

Powyższe ustalenia – o większych wymaganiach stawianych kobietom niż mężczyznom w przyznawaniu czołowych miejsc na listach wyborczych – potwierdza analiza głosów oddana na kandydatów w rozbiciu na kobiety i mężczyzn. Kobiety startujące z pierwszej pozycji wśród partii, które zdobyły reprezentację parlamentarną, zdobyły średnio trochę większy odsetek głosów oddanych na listę (40%) niż mężczyźni (39%) (tabela 12). Większa różnica występuje w przypadku ograniczenia analizy do kandydatów, którzy zdobyli mandat: posłanki-„jedenki” uzyskały średnio 41% głosów oddanych na swoją listę, posłowie-„jedenki” – 36%. Zależność ta utrzymuje się również wtedy, gdy ograniczymy analizę do dwóch komitetów, które zdobyły mandaty we wszystkich okręgach (KO i PiS): posłanki z pierwszych miejsc list tych komitetów zdobyły 39% głosów oddanych na swoją listę, a posłowie 32%.

Tabela 12. Średni odsetek głosów z listy oddanych na kandydatów do Sejmu – w rozbiściu na płeć i wygranych/przegranych – tylko partie wygrane (KO, KWiN, PSL, PiS, SLD)

Pozycja na liście	kobiety			mężczyźni		
	mandat			mandat		
	nie	tak	razem	nie	tak	razem
1	0,36	0,41	0,40	0,45	0,37	0,39
2	0,12	0,16	0,14	0,11	0,17	0,13
3	0,07	0,14	0,09	0,06	0,11	0,07
4	0,06	0,08	0,06	0,05	0,10	0,06
5	0,04	0,07	0,04	0,04	0,07	0,05
6	0,03	0,05	0,03	0,03	0,06	0,04
7	0,03	0,06	0,03	0,03	0,05	0,03
8	0,02	0,06	0,02	0,02	0,05	0,03
9	0,02	0,01	0,02	0,02	0,06	0,02
10	0,02	0,07	0,02	0,02	0,06	0,02
11	0,01		0,01	0,02	0,05	0,02
12	0,01	0,02	0,01	0,01	0,07	0,01
13	0,01		0,01	0,02		0,02
14	0,01		0,01	0,01	0,06	0,02
15	0,01		0,01	0,01	0,03	0,01
16	0,01		0,01	0,01	0,08	0,02
17	0,01		0,01	0,01		0,01
18	0,01		0,01	0,02		0,02
19	0,01		0,01	0,01		0,01
20	0,01	0,08	0,01	0,02	0,09	0,02
21	0,01		0,01	0,01		0,01
22	0,01		0,01	0,01		0,01
23	0,01	0,05	0,01	0,01		0,01
24	0,01		0,02	0,03	0,13	0,03
25	0,00		0,00	0,01		0,01
26	0,00		0,00	0,01		0,01
27	0,01		0,01	0,01		0,01
28	0,01	0,09	0,02	0,03	0,06	0,03
29	0,00		0,00	0,01		0,01
30	0,00		0,00	0,02	0,06	0,03
31	0,00		0,00	0,00		0,00
32	0,00		0,00	0,06	0,02	0,05
33	0,01		0,01	0,00		0,00
34	0,00		0,00	0,00		0,00

Pozycja na liście	kobiety			mężczyźni		
	mandat			mandat		
	nie	tak	razem	nie	tak	razem
35	0,00		0,00	0,00		0,00
36	0,00		0,00	0,00		0,00
37	0,00		0,00	0,00		0,00
38	0,00		0,00	0,00		0,00
39	0,01		0,01	0,01		0,01
40		0,02	0,02	0,02		0,02

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych Państwowej Komisji Wyborczej (2019), op. cit.

W przypadku wyborów do Senatu, wyniki w tym zakresie nie są jednoznaczne a uśrednione różnice – niewielkie (tabela 13). Senatorki i senatorowie KO i PiS uzyskali zbliżony uśredniony odsetek głosów z okręgu (odpowiednio 56% i 55% w przypadku KO, 52% i 53% w przypadku PiS). PSL nie uzyskało mandatów senatorskich dla kobiet, natomiast w przypadku SLD senatorowie uzyskali znacznie mniejszy odsetek głosów (44%) niż senatorki (51%).

Tabela 13. Średni odsetek głosów z okręgu oddanych na kandydatów do Senatu – w rozbiciu na płeć i wygranych/przegranych – tylko partie wygrane (KO, PSL, PiS, SLD)

KOMITET	kobieta		mężczyzna	
	mandat	bez mandatu	mandat	bez mandatu
KO	56%	31%	55%	33%
PiS	52%	35%	53%	38%
PSL	-	39%	54%	31%
SLD	51%	26%	44%	35%

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych Państwowej Komisji Wyborczej (2019), op. cit.

Podsumowanie

Wybory w 2019 r. przyniosły ze sobą największy odsetek kobiet w Sejmie (28,7%) i w Senacie (24%) w całej potransformacyjnej historii Polski. Większość komitetów wyborczych zaoferowała kobietom więcej miejsc niż wymaga tego obowiązujący od 2011 r. system kwotowy 35% – szczególnie dużo kobiet znalazło się na listach KW Sojuszu Lewicy Demokratycznej (46,6%) i KWW Koalicji Obywatelskiej PO .N IPL Zieloni (43,3%). Średnia pozycja kobiet na listach wyborczych była w sposób istotny statystycznie gorsza od pozycji mężczyzn, jednak **czynnikiem, który znacznie silniej zmniejszył szanse wyborcze kobiet, była mniejsza obecność tej płci na początkowych miejscach list wyborczych**, z których obsadzana jest przeważająca część man-

datów. Na pozycjach dających największą szansę sukcesu wyborczego kobiet jest nadal znacznie mniej niż mężczyzn: stanowią one niecałą 1/5 kandydatów (19,7%) na pierwszych miejscach list wyborczych i nieco ponad 1/4 na miejscach drugich (26,5%). Pod kątem obsady pierwszych miejsc na listach wyborczych najbardziej korzystne dla kobiet były listy Sojuszu Lewicy Demokratycznej oraz Koalicji Obywatelskiej: oba komitety dały kobietom po 14 z 41 pierwszych miejsc list na listach (34,2%).

W wyborach do Senatu w 2019 r. kobiety stanowiły 16,2% kandydatów. Największy odsetek kobiet wśród kandydatów miały, podobnie jak w przypadku wyborów do Sejmu, Sojusz Lewicy Demokratycznej (28,6%) i Koalicja Obywatelska (24,7%). Obowiązujący w wyborach do Senatu większościowy system wyborczy, a także nieoficjalny pakt partii opozycyjnych o wystawianiu wspólnych kandydatów, sprawiły, że **w 63 okręgach wyborczych ze 100 nie kandydowała żadna kobieta, a obywatele wybierać mogli wyłącznie spośród mężczyzn. Z kolei tylko w jednym okręgu wyborczym nie startował żaden mężczyzna.**

W ramach analizy sprawdzone zostało również, na ile listy w wyborach do Sejmu spełniały wymagania trzech innych systemów kwotowych, uznawanych za skuteczniej wyrównujące szanse wyborcze obu płci niż obowiązujący system ze wskazaniem 35% udziału na listach wyborczych. Były to system sufitowy (minimum jedna kobieta na pierwszych trzech miejscach listy), parytet (50% udział obu płci) oraz system suwakowy (naprzemienne pozycje obu płci).

Rzadko występowały na listach wyborczych parytet i suwak. Tylko 17,5% list miało równy odsetek kobiet i mężczyzn (przy uwzględnieniu różnicy powodowanej przez listy z nieparzystą liczbą kandydatów) – wystawił je przede wszystkim KW Sojusz Lewicy Demokratycznej (43,9% list komitetu spełniało ten warunek). Z kolei system suwakowy zastosowano tylko na jednej liście wyborczej (również SLD).

Spośród wszystkich list wyborczych do Sejmu w 2019 r., na 35% nie było żadnej kobiety na pierwszych trzech pozycjach. Najmniej kobiet na początkowych miejscach listy wystawiła Konfederacja – tylko na niecałej 1/3 list (31,7%) w pierwszej trójce znalazła się kobieta, a najkorzystniej z punktu widzenia tego kryterium wypadły listy Koalicji Obywatelskiej (92,7% list spełniało warunek) i Sojuszu Lewicy Demokratycznej (85,4%). Ze względu na fakt, że z pozycji tych obsadzone zostało aż 80,7% mandatów, ten problem można wskazać jako najsilniej ograniczający szanse wyborcze kobiet i na tej podstawie rekomendować regulacje zmierzające do bardziej wyrównanego udziału płci na początkowych miejscach list wyborczych. Jako przykład może służyć tutaj Belgia, w której jednym z elementów obowiązującego systemu kwotowego jest wymaganie, aby na dwóch początkowych miejscach list wyborczych reprezentowane były obie płcie³⁸.

³⁸ Gender Quota Database: Belgium (2019). IDEA. International Institute for Democracy and Electoral Assistance, dostępne pod adresem: <https://www.idea.int/data-tools/data/gender-quotas/country-view/60/35>.